

УДК 615.825:72.01

Шуба Л.В.¹, Омок Г.А.¹, Шуба В.О.², Роздобутько В. П.³

¹канд. пед. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²проф., Університет імені Альфреда Нобеля

³студент УФКС - 112 НУ «Запорізька політехніка»

БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ – КОНЦЕПЦІЯ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Універсальний дизайн (universal design) є концепцією проектування середовища, продуктів і послуг, що забезпечує їх максимальну доступність та зручність використання для всіх людей незалежно від віку, фізичних можливостей або стану здоров'я. У контексті безбар'єрності універсальний дизайн виступає фундаментальною основою формування інклюзивного простору, орієнтованого на потреби широкого кола користувачів [1, 5].

На відміну від адаптаційного підходу, що передбачає внесення змін уже після створення об'єкта, універсальний дизайн інтегрує принципи доступності на етапі планування та проектування, що значно підвищує ефективність і сталий характер безбар'єрних рішень [2-4].

Міжнародна практика ґрунтується на семи базових принципах універсального дизайну, розроблених Центром універсального дизайну (США):

- ☐ рівність у використанні;
- ☐ гнучкість у використанні;
- ☐ простота та інтуїтивність;
- ☐ зрозуміла інформація;
- ☐ толерантність до помилок;
- ☐ низькі фізичні зусилля;
- ☐ відповідні розміри та простір для підходу й використання.

Застосування цих принципів у реабілітаційних, медичних та освітніх закладах сприяє формуванню безпечного, функціонального та психологічно-комфортного середовища.

У країнах ЄС концепція безбар'єрності є складовою державної політики соціальної інклюзії. Зокрема:

Швеція та Норвегія – принципи універсального дизайну є обов'язковими під час проектування громадських і медичних будівель;

Німеччина – широко застосовуються стандарти доступності у реабілітаційних центрах, зокрема адаптована навігація та мультисенсорні інформаційні системи;

Франція – значна увага приділяється доступності медичних послуг і цифрових платформ для осіб з інвалідністю.

США – розвиток безбар'єрного середовища регулюється законодавчо, зокрема Законом про американців з інвалідністю (Americans with Disabilities Act, ADA). Реабілітаційні установи активно впроваджують універсальний дизайн у фізичну інфраструктуру, медичне обладнання та телереабілітаційні сервіси, що забезпечує рівний доступ до відновлювальних програм.

У Канаді безбар'єрність розглядається як складова якості життя та громадського здоров'я, а універсальний дизайн активно інтегрується в реабілітаційні та освітні заклади.

Японія – концепція універсального дизайну реалізується з урахуванням старіння населення, що сприяє створенню середовища, зручного як для осіб з інвалідністю, так і для людей похилого віку.

Міжнародний досвід упровадження універсального дизайну демонструє, що безбар'єрність є не лише соціальним зобов'язанням держави, а й ефективним інструментом підвищення якості реабілітаційних послуг. Для України, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення, адаптація кращих міжнародних практик може сприяти: модернізації реабілітаційної інфраструктури; розвитку інклюзивних і дистанційних реабілітаційних програм; формуванню сталого безбар'єрного простору на державному рівні [1-5].

Подальше впровадження концепції універсального дизайну в Україні потребує: удосконалення нормативно-правової бази; міжсекторальної співпраці (медицина, освіта, соціальна сфера); підготовки фахівців з інклюзивного проєктування та реабілітації; системного врахування міжнародного досвіду та стандартів.

Список використаних джерел

1. Інвалідність та суспільство : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. Київ, 2012. 216 с.
2. Наливайко Л. Р. Марценюк Л. В. «Безбар'єрна Україна»: проблеми та перспективи. Нове українське право, 2023. Вип. 4. С.82-93.
3. Токарева У. Д. Міжнародний досвід публічного управління у сфері суспільної та громадянської безбар'єрності. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 11. С. 135–140. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.11.135
4. Future of Jobs Report 2023 INSIGHT REPORT. MAY 2023. URL:https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf (дата звертання: 25.01.2026).
5. International Classification of Functioning, Disability and Health, ICF. URL: <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health> (дата звертання: 25.01.2026).